

SPOŁECZNE ZAŁOŻENIA USTAWY O KONTROLI NAD SŁUŻBAMI – streszczenie

1. Cel dokumentu i społeczny charakter założeń

Celem dokumentu jest przedstawienie propozycji modelu kontroli nad służbami uprawnionymi do prowadzenia czynności operacyjno-rozpoznawczych (m.in. Policja, Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego) z perspektywy praw i wolności człowieka.

Założenia zostały opracowane przez Fundację Panoptykon, organizację społeczną specjalizującą się m.in. w tematyce uprawnień służb specjalnych i Policji, we współpracy z Krajową Izbą Radców Prawnych, Helsińską Fundacją Praw Człowieka, Stowarzyszeniem Amnesty International, Siecią Obywatelską Watchdog Polska, Fundacją im. Stefana Batorego i Stowarzyszeniem Wolne Sądy.

Autorzy zachęcają wszystkich przedstawicieli życia publicznego mających wpływ na regulacje dotyczące służb do uwzględnienia zawartych w założeniach propozycji.

2. Potrzeba regulacji

Służby uprawnione do prowadzenia czynności operacyjno-rozpoznawczych, takie jak Policja i ABW, mogą ingerować w **prawo do prywatności**, wolności i w inne prawa obywateli. Brak wystarczających mechanizmów kontrolnych służb niesie ryzyko nadużyć.

Wykorzystanie oprogramowania Pegasus w kampanii wyborczej pokazało konieczność kontroli służb ze względu na ochronę i prawidłowość procesów wyborczych.

Konieczność zapewnienia skutecznej kontroli nad działalnością służb specjalnych rośnie ze względu na rozwój technologii oraz zmiany legislacyjne wprowadzone w dwóch ostatnich kadencjach parlamentu.

W 2014 r. **Trybunał Konstytucyjny wskazał na potrzebę wprowadzenia obowiązku poinformowania jednostki o podjętych wobec niej działaniach operacyjno-rozpoznawczych oraz o pozyskaniu informacji na jej temat** – i to bez względu na to, czy była to osoba podejrzana o naruszenie prawa, czy też osoba postronna, która przypadkowo stała się obiektem kontroli (wyrok o sygn. K 23/11).

Trwająca wojna Ukrainy z Rosją oznacza poważne wyzwania dla bezpieczeństwa Polski, które wymagają silnej i skutecznej reakcji władz. Jednak dla polskiej racji stanu równie istotne jest

ograniczenie ryzyk związanych z nadużywaniem uprawnień przez służby. Na szali są bowiem zarówno prawa i wolności jednostki, jak i uczciwość wyborów.

Doświadczenia ostatnich lat, zwłaszcza związane ze zmianami w funkcjonowaniu Komisji ds. Służb Specjalnych oraz upolitycznieniem prokuratury, pokazały, że istniejący system kontroli nad służbami jest wadliwy i niewystarczający.

3. Zakres i kształt projektowanej regulacji

Projektowana regulacja ma wprowadzić mechanizmy gwarantujące zmniejszenie ryzyka nadużycia uprawnień przez służby wykonujące czynności operacyjno-rozpoznawcze.

W tym celu planowane jest:

- wprowadzenie mechanizmu informowania o fakcie poddania jednostki kontroli operacyjnej lub pozyskiwania danych na jej temat,
- stworzenie niezależnego organu kontrolującego służby uprawnione do prowadzenia czynności operacyjno-rozpoznawczych.

3.1. Informowanie

Uzyskanie informacji o byciu w przeszłości przedmiotem zainteresowania ze strony instytucji uprawnionych do prowadzenia czynności operacyjno-rozpoznawczych jest najważniejszym i podstawowym warunkiem umożliwiającym zmniejszenie ryzyka nadużyć ze strony służb, a jednocześnie gwarantującym osobom, które były przedmiotem zainteresowania, możliwość reakcji na naruszenie ich praw. Takie rozwiązanie:

- pozwoli osobom będącym przedmiotem zainteresowania na weryfikację zasadności prowadzonych względem nich działań;
- na wcześniejszym etapie – zwiększy świadomość funkcjonariuszy, że ich działania mogą w przyszłości podlegać weryfikacji;
- w konsekwencji – zmniejszy ryzyko nadmiernej i nieuzasadnionej ingerencji służb w prawo do prywatności.

Zgodnie z założeniami zarządzenie kontroli operacyjnej powinno się wiązać z obowiązkiem poinformowania osoby, której ona dotyczy, po 12 miesiącach od zakończenia kontroli. Możliwość odsunięcia w czasie realizacji obowiązku informacyjnego albo jego uchylenie możliwe byłyby na wniosek służby prowadzącej kontrolę operacyjną i pod warunkiem uzyskania zgody sądu.

3.2. Niezależny organ kontrolujący służby uprawnione do prowadzenia czynności operacyjno-rozpoznawczych

Najważniejsze zasady dotyczące funkcjonowania organu:

- kontrolą objęte zostałyby wszystkie służby uprawnione do wykonywania czynności operacyjno-rozpoznawczych;
- kontrola dotyczyłaby czynności operacyjno-rozpoznawczych, ale także innych prowadzonych przez służby działań ingerujących w prawa i wolności obywatelskie;
- ochrona obejmowałaby wszystkie osoby, niezależnie od obywatelstwa;
- wszystkie osoby miałyby możliwość skargi indywidualnej;
- działalność organu dotyczyłaby czynności dokonywanych w kraju i za granicą;
- organ kontrolowałby działalność służb pod kątem legalności, rozumianej jako zgodność działalności z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej i gwarancjami ochrony praw i wolności obywatelskich wynikających z Konstytucji, przy uwzględnieniu specyfiki działalności służb wywiadowczych.